

са приповедањем које је испуњено интересантним чињеницама и мноштвом примера који текстове чине приступачним и привлачним широким читалачким масама. Стога слободно можемо рећи да ће монографија бити од користи како проучаваоцима књижевности и стваралаштва Фјодора Достојевског, тако и психолозима, културолозима, социолозима, али и свима онима који започињу бављење његовим стваралаштвом.

Славица Р. ОСТОЈИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за славистику
Мастер студије
slavica_ostojic99@hotmail.com

ПЕСМА КАО АПОТРОПЕЈ

Ана Ристовић, Ту, Архипелаг, Београд 2023

Нова књига Ане Ристовић у Архипелаговој библиотеци „Елемент”, овенчана Наградом „Васко Попа”, доноси нам посве специфичан песнички поступак заснован на симетричном одговору свету свакодневног немира и неспокоја. Реч је о певању које у исти мах профанизује време – које је у убрзаном ритму 21. века многима *свејшњица* и освећује или онеобичава простор – данас често сведен на просто кретање. Једном речју, ради се о поезији која почиње да брине о времену и простору из крајње хуманоцентричне, људске перспективе. Сходно томе, у редовима наше песникиње мање је важан проток времена, битнији је тренутак и мањи је значај путовања у односу на унутрашњи утисак који се усели у појединца на одређеном локалитету.

У том погледу, књига *Ту* враћа нас Сопству, унутрашњем *и*ако и *зай*о *би*ику, како вели Хајдегер, у којем почиње време и простор за себе и друге; у којем се свет сагледава успореним *и*о*и*ледом *и*есме. Многе песме Ане Ристовић садрже речи на задатку да опризоре тај поглед и читаоцу подаре заштиту од свеопштег убрзања живота и света, а тиме и губитка суштине.

Задатак сваког писца јесте трагање за интензивнијим смислом, за снажнијом присутности, за оживотворењем, за вечним у пролазном. Стичемо утисак да песникињин цртеж „Са острва” на корици књиге проговара о овом задатку. Трослојни поглед приказан на цртежу обухвата песника који је на острву и гледа, чамац – еманацију саме флукуације песме и обалу тј. континент – спокој без таласања.

песничког субјекта, док друга открива „бешавно” и „бешумно” место или *locus amoenus* у којем је „тренутак превелик” а „тишина прегласна”. Својом уоквиреношћу књига песама *Ту* отвара имагинарни пут од звука ка тишини, од слике ка бешавној пучини ума, и као таква комуницира са путописом. С друге стране, присуство датума код појединих песама подсећа на дневничке записе и буди пажњу за личне аутореференцијалне и аутобиографске исказе.

Необичан наслов – неправи прилог са заменичком основом, *Ту* – својеврсни је когнитивнолингвистички феномен у стандардном српском језику о којем су писане студије и чланци. У погледу говора, оно што је „ту” може бити близу говорника, близу саговорника или у близини обојице. Сходно језичкој употреби, наслов књиге Ане Ристовић има улогу истоветног медијатора, али на нивоу песничког поступка. У првој песми „Ту” видимо да је говорник, тј. лирско ја, смештено у амбијент песме који обухвата самог говорника и његовог саговорника, песничког сабрата – Тина Ујевића: „Ту си. Нигде другде! / На Шеталишту Тина Ујевића” (5). Кроз књигу амбијент кретања лирског субјекта усмерен је и устремљен на место спокоја, а у последњој песми „Ту” долази се до замене конкретног апстрактним, па уместо шеталишта загичемо: „Бешавно и бешумно / место је у којем си увек ту / – баш ти” (125).

Тензични однос простора и времена саставни је део књиге. Време је пролазно, што видимо у екстеријеру приморског града који престаје да постоји, јер тренутак бива смењен наредним тренутком („Застава предаје”); замрзнуто је у последњем кораку ципелице („Никуда”); саставни је део односа према уметности и писаној речи („Успоравање”); ургентно – када два старца расправљају колико брзо се укисели купус тј. човек остари („Младост”); сведено на мали кадар („Тишина, Конфучије спава”), на средовечност („Сред”) или детаљ из детињства („Тигар тетка”).

Простор у песничкој збирци *Ту*, како дослован, тако и имагинарни, оличава дубоку емоционалну перспективу у сагледавању трошне и пролазне свакодневице. По својој каквоћи, простор се креће од морског и приморског смираја („Ту”, „Mezzoriano”), преко хладног, стерилног и наизглед здравог („Апотеке” и песме инспирисане пандемијом вируса корона до далеке Кине („Хелоу Хонг Конг”, „Нагост”, „Месечева песма”) и поново блиске Корчуле („Ноћ пада на докове”, „Бродица памти”, „Сарделе, луна”). С друге стране, просторни односи премрежени су са осећајним спектром лирске нарације, због чега атмосфера загледаности у макрокосмичке даљине често бива надјачана микрокосмичком загледаношћу у Сопство.

Однос светог и профаног функционише у иронијском кључу, где песма заузима улогу богиње Јустичије која вага и доноси правду. Светим је учињено оно што није свето, због чега на нивоу песничке текстуалности бива извргнуто гротески: „Говоре тихо миловечно увиђавно / у

том светом фармако-простору / у који ступаш на прстима / као у цркву сред литургије” (14). С друге стране, оно што је најчешће профано и свакодневно, пренебрегнуто и заборављено, посве пажљивим и панегиричким певањем уздиже се на пиједестал: „Отићи ћеш на пијацу / посвећено и са страшћу / као што неко посећује цркву // Еухаристија преподобних ротквица / и откровење младог раштана” (22). У наведеној песми „Најважнији дан” све је у знаку свеопште, безусловне и Божанске радости. Попут фотографије иконе на малом црквеном календару у поезији Милосава Тешића, у песми „Свечи из новчаника” Ана Ристовић опеваће малене фотографије икона у новчанику. Из гротескног сусрета светаца на иконама и новчаница, визит-карти и карата за превоз у новчанику песникиња чита и песмом вербализује спрегу светог и профаног, земаљског и небеског: „Свети Ђорђе ће до у бескрај убијати неман / углављен између / једног долара и / домаће хиљадарке” (32). У песми „Хлебне душе” видимо слику хлеба (свето) и сечива (профано) – сечиво сече хлеб, али душе остају у споју, непресечене.

Присуство певања о песмотворењу, песми, поезији са аутореференцијалним наносима књизи даје димензију личне емоционалне свести. Поезија успева да раскључа лирско ја до меритума Сопства: „Изнава ме / распаја распали раскрави раскрвари / распара па распојаса расталаса и опет / распирлита распупи расентименталише” („Та поезија”). Песма „Тужан дан” доноси слику „сахране песме”; у песми „Пишеш ли роман” уочавамо однос песничке и прозне речи/израза; песмом „Да те пустим” скреће се пажња на „развијање речи” и нерођену песму; „Црвен конац” апострофира апотропејску и судбоносну улогу поезије итд.

Певање о односу јединке и породице прожима књигу у целости. Породичне успомене или подсећање на личности из прошлости посве су онеобичене – тематиком уроњене у задати тренутак, а стилем у савремени амбијент у којем песма настаје: „Тигар тетка” отвара сцену из песникињиног детињства и посвећена је тетци Ољи. Од два детаља – змаја и тигрове масти – настаће целокупна песма и довести лично сећање у универзалну естетичку раван. Друкчију слику детињства, или поглед на децу чији простор игре јесте тржни центар, срећемо у песми „Детињство тржишта” – деца тумарају тржним центрима и претварају се у будућу армију купаца. „Челичне груди” тематизују сећање на течу Мића и одјеке његовог присуства у садашњости.

У песмама из књиге *Ту* изостале су многе запете и тачке, али није пренебрегнут иронијски отклон или својеврсно стваралачко поигравање са вештачком интелигенцијом као могућом новотаријом у свету поезије. У постскрипtum књиге смештена је песма „Мачка”, са назнаком у фусноти: „Песма је написана уз помоћ вештачке интелигенције у стилу песама Ане Ристовић” (131). Ана Ристовић нам на овом пост-постмодерном месту у својој лирици ствара слику чудноватог секундарног аутор-

ства. Песникиња ће преузети улогу вештачке интелигенције и у форми незграпне нарације, какву софтвери најчешће нуде, испевати или испричати песму о мачки. Песма је лишена песничког поступка и дат јој је наративни низ прожет појединим стилским украсима – лишена је поезије, а придодата јој је општост причања, говоркања приче: „У тишини ноћи / мачка се креће кроз сенке / њена длака огрнута тајном / њене очи сјајне као драгуљи” (131).

Књига *Ту* Ане Ристовић заузима позицију путоказа у савременом српском песништву, а њена апотропејска улога смешта је у врх књига-чуваркућа које имају задатак да отворе „бешавни” и „бешумни” простор и успоре већ одавно убрзано време. *Поцлед њесме* који је ова збирка песама разгранала и развила до најситније поетичке рафинираности литерарни је домицил многих будућих песничких слика, мотива, тема и читавих песничких рукописа, како саме песникиње, тако и њених сабораца по перу.

Др Милан ГРОМОВИЋ
Научни сарадник
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
milan.grom@gmail.com

ПЕТРОВО ГРАДИВО И АРХИТЕКТОНИКА ПРИЧЕ

Горан Петровић, *Палаића*, Лагуна, Београд 2024

Три приповедна тока, три романа Горана Петровића – *Пайир* (2022), *Иконостајас* (2022) и *Палаића* (2024) – припадају поетолошком одређењу „роман делта”: речна метафора упућује на поступак хронолошког раслојавања или слојевитости (галожења) текстуалног наслеђа-конструкта, али и плуралности у контексту наративног тока, односно вишеструкости приповедних видика или рукаваца, што је, јасно је, принцип функционисања и романа *Палаића*. Централни ток радње, путујућа и градитељска искуства ромејског протомајстора Петра, подразумева своје локусне стожере, Петрове тачке-лекције које се, смештене у XV век, географски простиру од Константинопоља до Сиракузе.¹ Приповедни рукавци или

¹ Наиме, према пророчанству „градитеља” застава, донекле блумовско-ђерзелезовски деградираног јунака Василагаја (чија је лепота само привид и догађа се уз помоћ ветра као атрибута), протомајстор Петар подиже прву палату у Константинопољу, за неименованог севастократора, сродника Манојла II Палеолога, византијског василевса; затим, „на словинској обали Адријатика”